

Cultuurhistorische waarden op landgoed Valkenstijn.

Inleiding

Landgoed Valkenstijn is een restant van een omvangrijk landgoed dat de naam droeg 'Het Huis te Vredeveld'. Dit huis was aanvankelijk een adellijke behuizing die waarschijnlijk dateert uit het midden van de zeventiende eeuw. Aan de adellijke bewoning kwam een einde toen gouverneur Petrus Hofstede in 1817 het pand in gebruik nam als buitenverblijf. Na diens vertrek kwam het inmiddels sterk verkleinde huis met een klein deel van het landgoed in bezit van Augustinus van Valkenstijn. Deze liet na het overlijden van zijn vrouw Louise in 1871 de tweepersoonsgraftombe op het landgoed bouwen. Het huis, dat oorspronkelijk omgeven was door een groot vierkant van brede met eiken en beuken beplante lanen, is afgebroken in 1966. Huis en landgoed waren toen nog grotendeels in de toestand waarin Van Valkenstijn het in 1842 had gekocht.

De cultuurhistorisch waardevolle aanleg.

1) De oudste aanleg op het landgoed bestaat uit wat oorspronkelijk een groot vierkant van brede lanen was, met centraal daarin de huisplaats en de oprijlaan vanaf de oude Rolderweg.

Een dergelijke aanleg was vroeger gebruikelijk bij een adellijk huis. Het gaf het huis cachet, diende als beschutting tegen de wind en de bomen waren een goede investering. Op de zogenaamde Borgenkaart, die in 1781 voor het eerst gedrukt werd, zijn vooral in de provincie Groningen talloze van dergelijke vierkanten te zien. Ook Vredeveld staat op die kaart, met op de lanen van het vierkant en de oprijlaan daarnaar toe bomen. Dat dit eiken en beuken zullen zijn geweest, is op te maken uit een verslag uit de eerste helft van de negentiende eeuw over de lanen van havezate de Klencke: die waren toen beplant met ongeveer tweehonderd jaar oude eiken en beuken.

De lanen zijn evenals de huisplaats en de oprijlaan iets verhoogd aangelegd en waren blijkens oude kaarten alle even breed. Binnen het vierkant lagen behalve de huisplaats weilanden en begin negentiende eeuw schuin achter de huisplaats een grote boomgaard en direct achter de huisplaats een tuin. Aan de binnenzijde van het vierkant en aan weerszijden van de oprijlaan liepen smalle grachten. Ook de oorspronkelijk vierkante huisplaats was omgeven door een gracht.

De westelijke laan heeft deels plaats gemaakt voor de aanleg van de Zwanestraat en heeft niet meer de oorspronkelijke breedte en lengte. De oostelijke laan is nog geheel intact en de zuidelijke laan in principe ook. De laatste laan is deels zestig jaar terug beplant met eiken, maar sindsdien verwaarloosd, deels onlangs beplant met daar niet passend plantgoed. De grachten langs de drie lanen hebben nog de juiste lengte, maar zijn deels door onzorgvuldig beheer uitgezakt en veel breder geworden. Datzelfde gaat op voor het water om de huisplaats.

Cultuurhistorisch waardevol zijn behalve de oprijlaan de drie resterende lanen van het vierkant en de grachten daarlangs en om de huisplaats. Ook de weilanden binnen het vierkant, die al bijna vier eeuwen als zodanig in gebruik zijn en van het begin af aan deel uitmaakten van het ensemble, zijn cultuurhistorisch waardevol en moeten als zodanig beschermd worden. Datzelfde geldt voor de huisplaats.

2) Blijkens een veilingakte uit 1816 was dat jaar het vierkant van lanen nog intact. Kort daarop werden echter diverse wijzigingen aangebracht door de nieuwe eigenaar, Petrus Hofstede. De noordelijke laan van het vierkant en de gracht daarlangs werden verwijderd en ter compensatie een licht slingerende gracht gegraven tussen de huisplaats en de oostelijke laan. Verder werd de eerder kaarsrechte oprijlaan voorzien van de toen in de mode zijnde slingers. Ook de gracht om de huisplaats kreeg een grillig aanzien. Bovendien werd de zuidoosthoek van het vierkant bij de tuin getrokken en volgens de laatste mode ingericht met een licht slingerend watertje en een heuveltje. Uit een verslag uit 1883 weten we dat in de rest van de tuin veel slingerpaden liepen. Over de twee vijvers zijn geen gegevens, maar het is onwaarschijnlijk dat ze na het overlijden van Van Valkenstijn zijn gegraven.

Cultuurhistorisch waardevol is de hele tuin, met meer specifiek het graf, de twee vijvers daarachter en het heuveltje met het watertje; bovendien de in 1817 gegraven gracht langs de noordoostzijde van de tuin.

3) Onderdeel van de aanleg waren ook de beide 'uitlopers' van het vierkant naar de oude Rolderweg. Deze smallere lanen waren evenals de lanen van het vierkant met bomen beplant en droegen bij aan de chique uitstraling van het landgoed. Oorspronkelijk liep door beide uitlopers een (voet-)pad. Het land tussen de uitlopers hoorde bij Vredeveld en was in ieder geval al in 1807 grasland, zij het van slechte kwaliteit.

De westelijke uitloper is geheel verdwenen door de aanleg van de Zwanestraat, wel ligt hier nog een stukje gracht van de brede laan. De villa in de hoek tussen de oostelijke uitloper en de Rolderweg was eerder een boerderijtje

Cultuurhistorisch waardevol is hier de brede boswal aan de oostzijde.

4) Het laatste onderdeel van landgoed Valkenstijn bestaat uit de grote weide aan de Vredeveldse weg met de omringende paden en beplanting. Oorspronkelijk hooiland, is van de weide nu weinig over. Ook de omringende beplanting is in slechte staat. Blijkens de oudste gegevens was de weide aan de kant van de huidige Vredeveldse weg en de Platolaan omgeven door een eikenhakhoutwal, aan de kant van de Adelaarsweg door een met bomen beplante laan in het verlengde van de westelijke laan van het vierkant en aan de noordzijde door een strook elzenhakhout. Bijzonder is de oude naam van de weide: het Vijverstuk. Op oude kaarten is een slingergracht te zien, exact in het verlengde van de middenlijn van het vierkant en dus ook van de oprijlaan. Een restant van deze slingergracht is behouden gebleven, maar komt door hekken en beplanting slecht tot zijn recht.

Zie Asser Historisch Tijdschrift juni 2021, p.10 t/m 15: 'Asfalt, bulten en bochten op historisch landgoed'.

Cultuurhistorisch waardevol is hier in de eerste plaats het restant van de slingergracht. Om niet 'vergeten' te worden zou deze gracht zo ver mogelijk moeten worden verlengd en ontdaan moeten worden van storende hekken en zicht belemmerende beplanting. Verder moeten ook de oude hakhoutwallen en de laan aan de westzijde beschermd, onderhouden en waar nodig aangevuld worden. Zij zijn een karakteristiek onderdeel van het landgoed, als zij verdwijnen is ook het landgoedkarakter verdwenen.